

Pavao Ritter-Vitezović kao heraldik i genealog.

Napisao E. Laszowski.

Kao što se većinom događa, da stanovite prilike ili utisci, potaknu čovjeka na neki rad i pothvat, kojemu posvećuje sve svoje sile, tako nam je za cijelo tražiti i kod Vitezovića stanovite neke prilike i utiske, koji su ga potakli na njegov genealoški i heraldički rad.

U susjednoj Kranjskoj, savremeno sa Vitezovićem, živio je velikan Ivan Vajkard barun Valvasor, koji je svojoj domovini ostavio dičnu uspomenu, a ne manje i za nas stekao si lijepe zasluge. Njegov grad Wagensperg bijaše ognjištem njegova rada. Kako i kada je Vitezović upoznao Valvasora, ne znamo, nu bit će, da ga je sam Valvasor potražio, jer ga je mogao dobro trebati kod sastavka o hrvatskim prilikama, koje je objelodanio u svom velikom djelu o vojvodini Kranjskoj: *Die Ehre des Herzogthum Krains*. Tako evo god. 1676. i 1677. nalazimo našeg Vitezovića u Wagenspergu kod Valvasora. Kako ga je Valvasor u velike cijenio jasno svjedoči Valvasorova pohvala, u kojoj ističe vrline Vitezovićeve, nazivlje ga učenim mužem i vještakom u slobodnim znanostima u vojničkoj struci, koji će kao plemić i kavalir i na bojnopolju moći domovini služiti. Naglašuje njegovu vještinu u risanju i bakrorezbi.

Tamo u Wagenspergu imao je naš Vitezović prilike, da toga dosta vidi i čuje. On je mogao proučiti bogate zbirke Valvasorove, a naročito povjesni materijal, te zbirke grbova, koje su potonje ostale u rukopisu, a čuvaju se u kaptolskoj knjižnici u Zagrebu. Za cijelo sve to dovelo je Vitezovića na ideju, da o hrvatskim porodicama, gradovima itd. sastavi slično djelo. — To ga je potaklo na njegov koli genealoški toli i heraldički rad. Ne dvojimo nit najmanje, da

su i grbovi hrvatski, što se u Valvasorovim djelima nalaze potekli od ruke Vitezovićeve.

Sa spomenutim novim idejama povratio se je Vitezović u domovinu, gdje je počeo proučavati arkive, a naročito privatne obiteljske, a uza to počeo se baviti heraldikom, i počeo pisati rodoslovja važnijih hrvatskih porodica. Od ovakvih genealoških radnja štampana je ona o knezovima krbavskim: *Apographon de comitibus Corbaviae*. Labaci 1681. U rukopisu sačuvalo se je opet djelo o rodu Keglevića.

Velika bijaše Vitezovićeve zamisao, sastaviti djelo o porodicama slavnoga roda slovinskoga iliti ilirskoga: u jednoj knjizi pribirati rodoslovje, povjest i grbove ovih porodica. Uza to smjeraše sabrati i opise i grbove slovinskih varoši, gradova i trgovišta. Da to postići uzmogne izdao je Vitezović god. 1696. proglas na latinskom jeziku, koji hrvatski od prilike glasi ovako:

»Svoj dvorskoj gospodi, župljanima i plemenitim stanovnicima, te vladarima, upraviteljima i sucima država, slobodnih varoši, gradova i poveljenih trgovišta itd. Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Bosne, Srbije, Raše i ostalih kraljevina slavnoga naroda slovinskoga iliti ilirskoga, vitez Pavao Ritter izrazuje mnogo pozdrava.

Pošto je moje djelo o vjeri i domovini Ilira u glavnim djelovima uredjeno, smatrah vrijednim, prije no dodje na svjetlo, da ga preteku rodoslovja slavni porodica i njihovi grbovi, te slavna njihova djela sabrana u dostojnoj knjizi. Ne samo da njihovim razumljivim pripćenjem grbova, koji se imadu rezati u bakrene ploče, i da se posao glede uredjenja i načina pripovijedanja za vrijeme dovrši, već da se u pomanjkanju kojega god pisca (kojima slavna domovina neizmerno oskudjeva) djelo čim dovoljnije izraditi uzmogne, ili pako najviše, da ne

UNIVERSIS DALMATIAE, CROATIAE, SLAVONIAE,
 BOSSNAE, SERBIAE, RASSIAE ET COEPTIORUM GLORIOSAE SLAVIAE
 ET ILLYRICAE Nationis Regnorum Provinciarumq; Megista-
 ribus, Patribus, & Nobilibus Incolis: nec non Rerum publica-
 rum Libertatum Civitatum, Urbium, et Oppidorum privilegiorum
 Rectoribus, gubernatoribus, iuribus, &c. &c.

ED. PAULUS RITTER,
 S. P. D.

R Edaſto potiores in partes Opere meo de ARIS et EOIS
 ILLYRIORUM, ante quam in lucem videat, opere pre-
 ium exiſtimabam, illuſtrum Proſopiarum, Genealogias cum
 earum Inſignibus, rebusque laudabilibus, illis, libro ſpecta-
 li comprehenſas, praeſentare: tum ut matura earum communiſione Inſi-
 gnum aereis laminaſ incidendorum & narrationis in ordinem ſtylumque re-
 digenda labor in tempore abſolvetur: cum etiam, ut in defectu quorundam au-
 thorum (quorum ingens glorioſa Patria penuria) opus perfici ſacius po-
 ſſet ac vel maxime ne illius diuturnitate parvus, promiſſus harum ſci-
 entis veniat in amplexum.

Quare Univerſos, quos ſupra, qui Sui Majorumque ſuorum laudabi-
 lem memoriam (quae nil in Terris beatius) ac ſuave poſteritati tranſ-
 mittere generoſo ducuntur animo, humaniſpice requiro, quatenus gentium
 ſua Inſignia, geminis coloribus diſtincta, earumque ſymbola, nec non ſci-
 entis originem, praeſentem ſtatum, & ſui merita, illuſtria facta, offici-
 ſta, cognationes agnitionesque, ſedes, ſedes, & migrationes ſubjecta
 ac praeſentem ſtatum, poſſeſſiones, mania &c. Rerum publicarum vero
 Civitatum, Urbium, Oppidorumque, ſtatum, regimen, Coadiutores,
 Patronos, Protectores, Praefides, Primores, nec non conſuetudines, conſer-
 vationes, accidentia notabilia, Inſignia, inſcriptiones, & quicquid bene-
 ſitum decorumque Mundi oculo expone, ac ſecuritate in aera poſteritati tran-
 ſmiſſum, ut diuturni conſent, cum ſuis pariter nominibus, titulis & Inſignibus
 (omnia ſcriptis authenticis) ad me Zagrabiam in Croatia, ubi Opus hoc ty-
 pis mandatum, diripere volumus, de expenſis chalcographiae & typographicae non
 gravate provideri, Nobiles nimirum, quorum ſoli Inſignia videre li-
 bebunt ſex: alii tamen, quorum genealogiae auferentur, quoddecim: Cro-
 atiae ſerbi & Epinae quoddecim, caeteri Imperialium ſubſidium concu-
 rendo, Valeamque feliciter & perennem. DATUM Zagrabiae die
 23 Februarij, A. C. 1696.

Proglas Pavla Rittera-Vitezovića od god. 1696.

bi uslijed mlitavosti poroda njegova, obećani plod došao kasno do obuhvataja.

S toga Vas sve kolike gornje, koji plemenitom dušom scijene svoju i svojih predja hvalevrijednu uspomenu (jer na svijetu nema blaženijega) predati vječnom potomstvu, ovime molim, da svoje porodične grbove označene naravnim bojama i njihove znakove, te porijetlo grba, slavne zasluge roditelja i svoje, slavna djela, obnašane službe, srotstva i rodbinstva, stara obitavališta, uslijedjene seobe, sadanje stanje, posjede, službe itd.; od država pako, varoši, gradova i trgovišta, položaj, osnutak, zasnovače, gospodare, zaštitnike, suce, poglavite gradjane, zatim običaje, paženja, važnije dogodjaje, grbove, natpise i sve što smatraju, da se poštenim i časnim izloži oku svijeta i predade za vijeke budućem potomstvu, sa svojim takodjer imenima, naslovima i grbovima (sve u vjerodostojnim pismima) na mene u Zagreb u Hrvatskoj, gdje će se to djelo tiskati, upraviti izvole. Pobrinut ćemo se, da će trošak za bakroreze i tisak biti malen: plemići najme, od kojih se samo grbove želilo bude vidjeti, priteći će podporom od šest, ostali kojih će se uvrstiti rodoslovja sa dvanaest, varoši pako i trgovišta sa petnaest carskih talira. Zdravstvovali i vjekovali! Dano u Zagrebu dne 23. februara godine Krista 1696.«¹

Premda bijaše djelo, glede kojega je Vitezović izdao gornji proglas, velika i lijepa zamisao, to se ipak čini, da je našlo slabog odziva, što više, našlo se je ljudi, koji su se pokazali očitim pro-

¹ Fotografski vjerni snimak tog proglasa priopćio je već poznati revnik na polju hrvatske literarne historije g. Mirko Breyer Križevčanin u 3. broju »Prosvjete« god. 1903. Članak k tomu pisao je isti u 1. broju rečenog godišta »Prosvjete«. Taj unicum proglasa našao je Breyer zalijepljen u koricama knjige od g. 1697. štampane u Vitezovićevoj tiskari.

Sad se nalazi taj proglas u kr. sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

tivnicima Vitezovića i njegova djela. Bili su to naročito grofovi Ivan i Pavao Brankovići, koji su zamolili zagrebačkoga biskupa, da spriječi izdavanje Vitezovićevog djela. Bojali su se najme, da će Vitezović u tom djelu sramotiti njihovu porodicu, iz osвете, što nije dobio njihovu sestru za ženu.

Kako je uspio rad oko sabiranja ovih grbova i rodoslovja ne znamo reći, ali čini se, da je to djelo slabo napredovalo. Kao uvod u to djelo ima se smatrati djelce izišlo god. 1701. pod naslovom »Stemmata graphia, armorum illyricorum delineatio, descriptio et restitutio, authore Equite Paulo Ritter«. Gdje je to djelo štampano ne zna se, nu čini se da je ipak u Beču. Drugo izdanje tiskano je u Zagrebu 1702. Knjiga ta posvećena je grofu Juliju Frideriku Bucelleni, i nosi na drugoj strani naslovnog lista bakroreznu sliku grba porodice Bucelleni.

U tom djelu prikazao je Vitezović grbove zemalja, koje su nekoć po njegovom mnijenju sačinjavale Iliriju, a u kojima jošte odzvanja slavjenska riječ.. »In quejs slavnae usus nunc quoque vocis adest«. Svaki pojedini grb popratio je Vitezović sa dva glatka distiha, kojima pjesnički opisuje grb i njegove figure. Na prvo mjesto postavio je grb Ilirije, a na drugo grb Nemanjina carstva. Iza toga slijede grbovi: Albanije, Austrije stare, Austrije današnje, Besarabije, Češke, Pruske, Bosne, Bugarske, Koruške, Celtije, Kranjske, Krete, Hrvatske, Zahumlja, Kumanije, Dačije, Dalmacije, Dardanije, Epira, Grčke, Hercegovine, Japodije, Istre, Liburnije, Lodomerije, Macedonije, Mezije, Moldavske, Moravske, Moskovije (Rusije), Panonije, Poljske, Dubrovnika, Rame, Raše, Rumunjske, Rusije, Skitije, Srbije, Šleske, Srijema, Slavonije podunavske, Slavonije baltičke, Slavonije današnje, Štajerske, Tesalije, Tracije (Odrysiurum), Tracije rimske, Erdelja, Tribalije, Turske,

Vlaške, Venecije i Ugarske. Ukupno bez naslovnoga grba, ima u tom djelu 56 grbova, od kojih dakako imade nekoliko za cijelo po samom Vitezoviću izmišljenih grbova.

Iza grbova slijedi na str. 57. kratka uputa u grbove, i tumačenje boja, koje se u grbovima rabe. Zlato znači sretan vijek; srebro čistoću duše; crveno veledušnost, modro mudrost, pravednost, slavu; crno razboritost, postojanost, jakost; zeleno nadu, snagu i krijepost; grimiz snagu i pretežnost vlade; blatno veseo vijek; višnjovasto čast i pobjedu; rdjavo trajnost snage. Iza toga opisuje u prozi grbove priopćene, koje i tumači. Tumačeći grb Mezije priopćuje grb stariji iste zemlje, dakako izmišljeni, kojemu dodaje takodjer tetrastihon (dva distiha). — Na kraju knjige na zadnjem listu otisnuta je latinska pjesma (dedicasticon) Nikole Garzia de Londonio, koju je ovaj spjevao Vitezoviću »od književničkog svijeta najboljim pravom poštovanomu«, za spomenutu knjigu, kojoj je naslov »Stemmatum seu armorum Slavonensium accurate delineatio, descriptio et restitutio«. Makar se taj naslov ne sudara sa naslovom opisanog djela, nema dvojbe, da je za isto djelo spjevana pjesma, nu pjesnik zamijenio ime Ilirsko sa slovinskim, kad je i Vitezoviću oboje bilo od istoga značenja.

Vitezovićeva »Stemmatografija« za cijelo je veoma zanimljivo djelce, ali bez ikakove znanstvene važnosti. Imade samo bibliografsku vrijednost, a po nas Hrvate po gotovo.

Ovo djelo preveo je na slaveno-srpski jezik Hristofov Žefarović, te ga štampao u Beču g. 1741.

Drugo djelo Vitezovićeva, koje nosi takodjer donekle obilježje biografsko-grboslovno, jest »Banologia sive de banatu Croatiae cum continua banorum chronologia

ab anno Christi 576. opere Eq. Pau. Ritter«. Djelo ovo ostalo je u rukopisu, a nalazi se u kr. sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod oznakom M. S. 10. B. 12. U tom djelu raspravlja Vitezović o banskoj časti i navodi kronološkim redom banove do god. 1704. Navodeći banove, dodao je nekima i nacрте njihovih grbova, kojima je i označio boje, makar i nijesu svagdje najtočnije. Ukupno ima u tom djelu 62 narisana grba.

Grbove ove uzeo je Vitezović većim dijelom po pečatima, a naročito one starije, dočim neke izradio je za cijelo po izvornim grbovima. Svi ovi grbovi osim šest njih, priopćio je Gaj u Danici Ilirskoj god. 1863. u članku »Banoslovje«.¹

Gaj nije priobćio slijedeće grbove, koje je Vitezović u svom rukopisu prekrizio i to 1. Grb sv. Ladislava: u crvenom polju dvostruki srebreni križ. 2. Grb Nemanja: u srebrenom polju u sredini okomita crvena greda, koju pokriva bijeli križ, a ovoj s desna i lijeva u sredini ruba štita stoji po jedan srebreni liljan. 3. Grb bez oznake (Srbski): crveni štit razčtvoren bijelim križem u četiri polja, od kojih u svakome nalazi se unutra okrenuto srebreno kresalo.² 4. Grb, što ga Vitezović stavlja kod Matka Talovca g. 1390. »Matheus vernacule Matko (de Luccaris)³ Lukkarich nobilis Ragusinus«: zlatni štit raspolovljen modrom gredom, na kojoj stoje usporedo tri bijela liljana.

¹ Gaj nastavio je niz banova i banskih namjesnika počam od g. 1705., do koje godine seže Vitezovićeva Banologija. On je tako dodao grbove: Petra Keglevića, Josipa Esterhaza, Gjüre Branjuga, Franje Nadažda, Franje Sečena, Ignacija Gjulaja i Maksimilijana Vrhovca. U samom nizu Vitezovićevih banova dodao je Gaj grb Sigismunda Erdöda 1627., kod kojega bana nije Vitezović narisao grba.

² Oba ova grba 2. i 3. smatra Vitezović Nemanjovićevima.

³ Ovo u zaporki prekrizio je Vitezović.

5. Grb Ivana Ernusta, koji je Vitezović također prekrižio: štit sa zidom od 4 kruništa, na kojem se u sredini diže kula okrugla sa tri kruništa i puškarnicom u obliku otvora ključanice. Za Ernusta uzeo je Gaj drugi po Vitezoviću narisani grb, sličan doista onomu, ali ne tako ispravan. 6. Grbu, što ga Vitezović pripisuje Jakšabanu, ne zna opredijeliti dobu. I toga bana našao je Vitezović spomenutog u nekoj listini arkiva Keglevića (domina Margaretha filia Pauli filii Jacobi filii olim Jaxe bani filii Isak de Raven.) Grb je slijedeći: štit raspolovljen, gore u srebrenom polju rastući dvorepi crveni lav, okrenut na desno; dolje cijepano polje desno tri puta zlatno i crno a lijevo četir puta crno-zlatno izmjeničnim redom desnosmjero koso razdijeljeno. Grb taj imade mnogo sličnosti sa grbom porodice Jakšić (Jakxisch), što je priopćen u djelu Dr. Bojničića: *Der Adel v. Kroatien in Slavonien*.

Od ostalih djela Vitezovićevih spomenuti nam je još i njegovu »Kroniku«, prvo izdanje od g. 1696., u kojemu nalazimo grb porodice Znika i to na drugoj strani naslovnoga lista.¹ To je grb Ivana Znika kanonika čuvara crkve zagrebačke, koji je izdanje kronike obilno podupro. Grb je to poznati, te nosi na štitu infulu, jer Ivan Znika bijaše opatom.

Nad grbom stoji napis »Insignia« a spada: *In eadem*

*Quid griphi in manibus quid et
inter flumina stellae
Znika eo in scuto signa notare velint?*

Auricustodes fidos, quibus affluit aurum

*Qui meriti in terris praemia et
axe poli.*

Grb Znikin, što ga tuj Vitezović otisnuo jest štit rasčtvoren srebrene boje. U polju 1. i 4. iz zelenoga trovrha rastući zlatni grif, okrenut na desno, okrunjen, držeći u pandžama zlatnu zvijezdu. U

¹ Zanimljivo je, da neki primjeri istoga djela od g. 1696. nemaju ovoga grba.

polju 2. i 3. modra poprečna greda, a na njoj tri zlatne zvijezde. Na štitu počiva biskupska mitra. Ovaj se grb naročito u bojama bitno razlikuje od izvornika kako je naslikan u armalu.¹ Vitezović vrlo je volio pjesnički opisivati grbove, kako smo to vidjeli u »Stemmatografiji« i kod Znikinog grba. Među njegovim pjesmama, kojih se rukopis nalazi u kr. sveučilišnoj biblioteci, nalazi se i nekoliko stihova grbu porodice Ivanovića.

Ad insignia Ivanovichiana.

Regia quae genui praestantes marte

nepotes,

Stirps haec signa suae nobilitatis habet.

In quibus ascendunt fortes sublime leones.

Condalio aeternas condignas aethere

laudes.

In quo aquilae pennis alta columba fovet.²

Kao rezultat proučavanja obiteljskih arkiva, možemo smatrati spomenuto Vitezovićevo djelce o rodu krbavskih knezova: *Tractatus de comitibus Corbaviae, qui fuerunt de genere Gussich*. Izvornik tog rukopisa čuva se u car. dvorskoj biblioteci u Beču, a prijepis nalazi se u biblioteci jugoslaveske akademije.

Isto tako je i u rukopisu sačuvana knjižica o rodu Kegljevića.³

Od ostalih rukopisnih djela Vitezovićevih, koja bi spadala u naš djelokrug, spomenut valja još »*Vita et martyrium b. Vladimiri Croatiae regis fido calemo piis patriotis relata. Ex ea quam fide optima ex vetustissimo regum Slavorum commentariolo latinam fecit*

¹ Po tom izvorniku priopćen je grb Znikin u spomenutom djelu Dr. Iv. pl. Bojničića.

² Grb, koji je ovim stihovima opisan znatno se razlikuje od grba grofova Ivanovića, koji je g. 1687. Ivanu Ivanoviću podijeljen. Bit će za cijelo, da se taj opis tiče grba plemićkoga, dakle iz vremena prije 1687. — Grofovski grb Ivanovića priopćen je u djelu Dr. Iv. pl. Bojničića: *Der Adel v. Kroatien u. Slavonien*.

³ Sravnj: *Gradja za povjest književnosti Hrvatske*. I, 41.

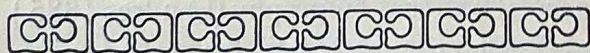
presbyter Dyocleas, cuius adhuc temporibus d. regis sepulchrum miraculorum frequentia coruscabat. Vienna 1701.¹ Ovo djelo o sv. Vladimiru ili Budimiru bilo je veoma ugodno Hrvatima. Inače je to djelo bez histor. vrijednosti.

Dalje imamo od Vitezovića »Origo, progressus et finis imperii regum domus Nemanyanae, qui dominantur in Russia et Servia, ex Mauro Orbino abbate Melitensi«. To djelce ima nešto rodoslovnih tabela. Rukopis nalazi se u narod. biblioteci u Budimpešti.²

K djelima slične vrste pribrojiti valja još i »Indigetes Illirici sive vitae sanctorum Illyrici.« To su životopisi svetaca Ilira.³ Rukopis bez hist. vrijednosti.

Glas o Vitezoviću kao o vrsnom genealogu dopro je daleko. God. 1704. pisao je iz Rima Matija Sžräck, prepošt sv Agneze od Tolne, i tumač carski za Srbe, biskupu zagrebačkom Martinu Brajkoviću, da papa Kliment XI. rodnom Arbanas, želi podatke o porodici Lazy, a pošto u Hrvatskoj živi kavaljir Ritter, koji zna gdje i vrug stanuje (et quale ha notizia ubi diabolus habitat), to ga moli papa (Rittera), da sastavi rodoslovje rečene porodice i da ju pošalje papi.

Evo tako smo u najkraćim crtama prikazali rad Vitezovićev na polju, na kojem djeluje i naš časopis.

O hrvatskom biografskom leksikonu.

Napisao dr. Velimir Deželić.

Vijekovi su protekli od časa, kada je prvi Hrvat stupio na posvećeno tlo naše domovine. I malo još vremena, pak će se navršiti tisuću godina, što je na Duvanjskom polju okrunio zlatnom krunom,

¹ U sveučil. biblioteci u Zagrebu.

² Prijepis u sveuč. bibl. u Zagrebu: Sm. 10. B. 7.

³ U sveučil. bibl. u Zagrebu. Sm. 10. B. 17.

znakom kraljevske vlasti, prvoga svojega kralja. Golemo ovo razdoblje, što nas dieli od dolazka naših predja u ove krajeve, Hrvat je znao upotrebiti i uz najveće poteškoće i razor očuvati narodni svoj karakter i narodnu svoju individualnost. U to vrijeme nije on podao samo svietu slavnih vladara, banova, državnika, plemića i junaka na maču, već je i kulturno kročio i kročio napried. Legija znamenitih pjesnika, književnika, učenjaka, kipara, slikara, vojara i uglednika u raznim strukama i vještinama stupa izpred naših očiju, ako se prenesemo u viekove Hrvatske i mi moramo puni ponosa i poštovanja skinuti kapu pred našim predjima, ponosni zato, jer se ne imamo sramiti naše kulture, pa ako smo i maleni narod zaista niesmo najmanji u sklopu evropskih naroda.

Čemu ja to ovdje spominjem?

Ta, baš u zadnje doba ima jaka struja naših inače bez sumnje patriota po srcu, koji tvrde, da ova hvala prošlih vremena zastire našim očima realnu zbilju i budi u nama neku vrst megalomanije. Ne ću da se upuštam u polemiku sa ljudima, koji tako misle. Jedno je istina, da su svi narodi čitavoga svieta uvijek znali uspa-vale mišice osnažiti, gledajući primjer otaca, da su ohladnjela srca razplamćivali na žarkoj vatri domovinske ljubavi, koju vidješe u svojoj povjesti.

Zato mi se čini nepojmljivim, kako bi baš Hrvati morali biti drugačijima. Panteoni svih naroda dokazuju, da treba što-vati djela otaca, a Preradovićeva će vriediti uvijek: Rod bo samo, koj si mrtvo štuje na prošasti budućnost si snuje.

Stare fraze zar ne? Stari iztrošeni stihovi?... Nikada! Ima stvari, koje neće nikad zastariti, kao što ne stāra ni ono sunce na nebu, koje grije naš narod već toliko stoljeća.

Zato pravo kaže Aleksij Horanyi: Praeclararum mentium imagines vivis eloq-tiae coloribus depingere, atque ex igno-